

JANEZ MENART

PESNIK, PREVAJALEC, UREDNIK IN PUBLICIST

Janko Trupej

1 Življenjepis

Janez Menart je bil rojen 29. septembra 1929 v Mariboru. Njegov oče je bil mehanik in šofer, mati pa igralka; imel je tudi dve leti starejšo sestro. Njegova mladost je bila vse prej kot lahka, saj je do osmega leta izgubil tri od starih staršev in očeta, pri 14 letih pa mu je po dolgoletnem hiranju umrla še mati. Ker je bil nadarjen učenec, je prejel eno redkih tedanjih banovinskih štipendij in v Ljubljani zaključil klasično gimnazijo, po koncu druge svetovne vojne pa je – prav tako s pomočjo državne štipendije – na Univerzi v Ljubljani študiral slovenistiko in primerjalno književnost. Med študijem je spoznal bodočo ženo Tonko, predmetno učiteljico slovenščine; v zakonu se jima je rodila hči Barbara. Po uspešnem zagovoru diplome leta 1956 je bil vrsto let lektor, dramaturg in vodja lutkovnega oddelka pri Triglav filmu, leta 1967 pa se je zaposlil na takratni Televiziji Ljubljana, kjer je bil v dramskem oddelku najprej tri leta urednik, nato pa so mu zaradi satiričnega epigrama o politiki, s katerim je nastopil v oddaji te televizijske hiše, to funkcijo odvzeli. Naslednjih sedem let je bil tako v istem oddelku le še dramaturg, naposled pa je zaradi nestrinjanja z vmešavanjem politike v vodenje oddelka zaprosil za premestitev v prevajalski oddelek.

Leta 1979 se je zaposlil pri Mladinski knjigi, kjer je upokojitev leta 1990 dočakal kot programski vodja knjižnega kluba Svet knjige. Dve leti je bil tajnik, nato za enako dobo podpredsednik, naposled pa je bil leta 1966 izvoljen za predsednika Društva slovenskih pisateljev. Leta 1983 je postal izredni, leta 1987 pa redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kjer je bil od leta 1985 do leta 1993 tajnik razreda za umetnost. Za svoje pesniško in prevajalsko delo je prejel številne pomembne nagrade. Dvakrat mu je bila podeljena Sovretova nagrada: leta 1976 za zbirko *Lirika* Roberta Burnsa in za zbirko

Pesmi in pesnitve lorda Byrona, leta 1988 pa za *Zbrano delo* François Villona. Leta 1966 in leta 1978 je prejel Župančičevo nagrado, leta 1979 pa mu je bila za pesniški in prevajalski opus podeljena tudi velika Prešernova nagrada za življenjsko delo. Leta 2003 je bil izvoljen za častnega člana Društva slovenskih književnih prevajalcev. Umrli je 22. januarja 2004 v Ljubljani. Gl. tudi Dolgan, Fridl in Volk Bahun 2014, 132–134, Menart 2001, 2010, [1981] 2019, Omahen 2014.

2 Prevajalsko delo

Menart je že na začetku umetniške poti ugotovil, da v slovenskem literarnem sistemu pri prevodih poezije obstajajo precejšnje vrzeli, zato jih je s svojo prevajalsko dejavnostjo poskušal zapolniti. Menil je, da bi morali imeti v slovenščino prevedene največje svetovne pesnike, zato je prevajal predvsem klasike. Med pesniki in dramatikami, ki jih je prevedel iz angleščine, velja omeniti avtorje, kot so George Noel Gordon Byron (*Pesmi*, 1956; *Parizina*, 1963; *Pesmi in pesnitve*, 1975), Samuel Taylor Coleridge (*Pesem starega mornarja*, 1961), William Shakespeare (*Soneti*, 1965), Robert Burns (*Lirika*, 1975), Christopher Marlowe, Thomas Kyd in Ben Jonson (*Drame angleške renesanse*, 1976). Med najpomembnejšimi francoskimi pesniki, ki jih je poslovenil, so François Villon (*Veliki testament*, 1970; *Zbrano delo*, 1987), Alfred de Musset (*Musset*, 1970), Jacques Prévert (*Prévert*, 1971), Victor Hugo (*Izbrane pesmi*, 1986) in Alphonse de Lamartine (*Alphonse de Lamartine*, 1995). Nekateri izmed prevodov je opremil z izčrpnimi spremnimi besedami in opombami oziroma pojasnili prevajalskih odločitev. Nekateri Menartovi prevodi so bili precejšnji prodajni uspehi; Shakespearovi *Soneti* so na primer doživeli več izdaj v visokih nakladah. Prevode poezije je poleg tega objavljaval v revijah in antologijah, prevedel je tudi nekaj slikanic, prav tako pa mu je bil nekajkrat zaupan prevod stihov v knjigah, pri katerih so prozno besedilo prevedli drugi. Gl. tudi Menart 1978, 2002, 2010, Omahen 2014.

3 Uredniško in založniško delo

Pri Menartovem uredniškem delu velja omeniti zbirko prevodov sodobne slovenske poezije z naslovom *Slovene Poets of To-day* (1965) in antologijo *Iz roda v rod duh išče pot: izbor slovenske umetne pesmi od začetkov do današnjih dni* (1969), v katero je vključil tudi nekaj pesnikov, ki jim je bila tedanja oblast nenaklonjena, na primer Franceta Balantiča, ki je bil v nemilosti zaradi protikomunističnega delovanja med drugo svetovno vojno. Tudi antologija *Pesmi dolenjske dežele* (1984) je nekaj posebnega, saj je izbor poezije omejen na določeno pokrajino. Med slovenskimi pesniki, katerih izbore pesmi je Menart uredil, so Anton Aškerc (*Pesmi*, 1984), Matej Bor (*Med viharji in tišino: izbor pesmi*, 1988), Dušan Mevlja (*Oporoka: izbrane pesmi*, 1990) in Rado Bordon (*Podobe mojega*

sveta: izbrane pesmi, 1993). Menart je poleg tega za *Sodobnost* nekaj časa urejal serijo Tuje pesmi v slovenski besedi, v okviru *Delovih* Književnih listov pa je urejal rubriko Izbrana pesem. Gl. tudi Menart 2001, 2010, Mušič 2004, 225.

4 Avtorsko delo

Menart je začel pesniti že v gimnazijskih letih in leta 1953 je skupaj s Kajetanom Kovičem, Tonetom Pavčkom ter Cirilom Zlobcem izdal kultno zbirko *Pesmi štirih*, ki je zaznamovala obrat od prevladujoče sorealistične poezije k intimizmu. V naslednjih desetletjih je izdal naslednje samostojne pesniške zbirke: *Prva jesen* (1955), *Časopisni stibi* (1960), *Bela pravljica* (1963), *Semafori mladosti* (1963), *Srednjeveške balade* (1973), *Pod kužnim znamenjem* (1977), *Srednjeveške pridige in balade* (1990). Posthumno je bila objavljena še zbirka *Spomin* (2005), njegove pesmi pa so izšle tudi v več izborih, med katerimi velja omeniti zbirko *Pesnik se predstavi* (1969), ki je namenjena mladini, in zbirko *Stihi mojih dni* (1989), ki je izšla v nakladi kar 30.000 izvodov. Tudi njegove zbrane pesmi pod naslovom *Statve življenja* (1979) so bile izjemen založniški uspeh, saj so doživele tri izdaje; prvi dve sta izšli v nakladi po 3.000 izvodov, tretja pa je bila natisnjena v 2.000 izvodih – to priča o Menartovi izjemni priljubljenosti med bralstvom. Njegove zgodnje pesniške zbirke so bile deležne tudi pretežno pozitivnih kritičnih odzivov, po razmahu modernizma pa mu je kritika postala manj naklonjena in je njegovi poeziji očitala starokopitnost.

Menart je namreč celotno umetniško pot ostajal zvest tradicionalnim pesniškim oblikam in je zavračal nazor, da naj bi bila poezija samozadostna oziroma da naj bi v prvi vrsti služila »kultu besede«, temveč je bil po lastnih besedah prepričan, da »mora književnost izhajati iz vprašanj o človekovem bistvu ter o njegovih stiskah, upih in poslanstvu v danem prostoru in času; da mora biti – čeprav je vsaka prava umetnost seveda predvsem stvar njenega ustvarjalca – namenjena tudi drugim ljudem. [...] Vsaka prava poezija je utešna in pomaga živeti. Da bi lahko opravljala to poslanstvo, jo morajo dojeti tudi drugi, zato je potrebno, da je po svojem izražanju jasna in razumljiva.« (Menart [1981] 2019)

Janez Mušič (2004, 225) je zapisal, da je Menart naš »najboljši predstavnik oblikovno tradicionalne, po vsebini pa moderne poezije romantično razklanega humanizma«. Za precejšen delež njegovega pesniškega opusa je značilna ostra satira sodobne družbe – nekatera žgoča vprašanja je načenjal že v časih, ko bi to utegnilo imeti negativne posledice zanj. Slednji vidik njegovega ustvarjanja je prišel do izraza tudi v epigramih, ki jih je Tone Pavček po pesnikovi smrti zbral v knjigi z naslovom *Epigrami* (2010). Čeprav se Menart nikdar ni neposredno politično udeleževal, je družbeno dogajanje komentiral v publicističnih zapisih in se po lastnih besedah »zmerom trudil za družbeno poštenost in naprednost« (Zlobec 1990, 119). Več desetletij si je na primer prizadeval za obrambo slovenskega jezika pred nadvlado srbohrvaščine; večino svojih zapisov na

to temo je naposled združil v knjigi z naslovom *Slovenec v Srboslaviji* (2001). Gl. tudi Arko 1979, Dolgan, Fridl in Volk Bahun 2014, 132–133, Menart 2001, 2010, [1981] 2019, Omahen 2014.

5 Razmišljanja o prevajanju

Menart (1978, 273) je glede splošnih usmeritev pri prevajanju poezije zapisal, »da je treba prevajati iz izvirnika, da je treba prevajati v obliki izvirnika in da je pri prevajanju pred dobesedno točnostjo treba dajati prednost pesniški lepoti« (gl. tudi Menart 1965, 666–667). Poudarjal je tudi, naj se pesmi iz različnih zgodovinskih obdobjev prevajajo v sodobno slovenščino – razen če so tudi v izvirniku uporabljene prvine, ki so bile za časa nastanka pesmi časovno zaznamovane (Menart 2002, 62; gl. tudi Menart 1965, 667–669). Po njegovem mnenju je treba čim bolj zvesto prenesti vsebino in obenem ohranjati slog ter vzdušje izvirnika, a ker naj bi prevod zvenel kot izvirno napisana pesem, so – v izogib estetskim deformacijam, ki bi nastale zaradi preveč dobesednega prevoda – dopustni tudi dodatki, izpusti in druge spremembe, s pomočjo katerih se ohrani izvirkov učinek na bralstvo (Menart 2002, 62–65; gl. tudi Menart 1965, 669–680). Majda Stanovnik (2005, 103) je v zvezi s tem zapisala, da se je »[z] Menartovo dialektiko svobodnejšega prevoda, ki se oddaljuje od izvirnika zato, da bi mu bil kot celota zvestejši, [...] poetika prevoda pri nas že približala Steinerjevim hermenevtičnim razlagam«. Gl. tudi Menart 1965, 1978, 2002.

Janez Menart velja za enega najboljših slovenskih prevajalcev vezane besede vseh časov, vendar za slovensko prevajalstvo ni pomemben zgolj zaradi lastnega prevajalskega opusa, marveč tudi, ker je k prevajanju vrhuncev svetovnega pesništva spodbujal svoje pesniške sopotnike.

Bibliografija

- Dolgan, Marjan, Jerneja Fridl in Manca Volk Bahun. 2014. *Literarni atlas Ljubljane: zgone in nezgone 94 slovenskih književnikov v Ljubljani*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Arko, Andrej. 1979. »Janez Menart, Statve življenja.« *Sodobnost* 27, št. 12: 1226–1231.
- Menart, Janez. 1965. »O prevajanju poezije.« *Sodobnost* 13, št. 7: 665–680.
- Menart, Janez. 1978. »Pesniški prevod – del naše splošne kulture.« *Sodobnost* 26, št. 3: 271–280.
- Menart, Janez. 2001. *Slovenec v Srboslaviji: kulturno politični spisi*. Ljubljana: Knjižna zadruga.
- Menart, Janez. 2002. »O prevajalskem ptičjem mleku.« V *Prevajanje srednjeveških in renesančnih besedil*, uredila Martina Ožbot, 61–91. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.

- Menart, Janez. 2010. *Dnevnik: 1953–2000*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Menart, Janez. [1981] 2019. »Naši umetniki pred mikrofonom: Janez Menart.« 3. program *Radio Slovenija – program Ars*. Zadnjič posodobljeno 12. 10. 2019. <https://ars.rtvsllo.si/2019/09/nasi-umetniki-pred-mikrofonom-211/>.
- Mušič, Janez. 2004. *Veliki album slovenskih pisateljev*. Ljubljana: Mladika.
- Omahen, Rok. 2014. »'Razum si nič več ne obeta, prišel je čas, da končno grem': Ob desetletnici smrti Janeza Menarta.« *MMC*. Zadnjič posodobljeno 22. 1. 2014 <https://www.rtvsllo.si/kultura/knjige/razum-si-nic-vec-ne-obeta-prisel-je-cas-da-koncno-grem/327947>.
- Stanovnik, Majda. 2005. *Slovenski literarni prevod: 1550–2000*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Zlobec, Ciril. 1990. »Intervju *Sodobnosti*: Janez Menart.« Intervju z Janezom Menartom. *Sodobnost* 38, št. 2: 113–130.